

Szabó Dorina Szabina¹

AZ IGERAGOZÁSI PARADIGMÁK

MEGNEVEZÉSEINEK

MAGYAR MINT IDEGEN NYELVI VONATKOZÁSAI

Abstract

The aim of the paper is to investigate what role the terminology of the conjugation patterns (i. e. indefinite/general and definite) and grammatical object types (i.e. indefinite and definite) play when learning and teaching Hungarian as a foreign language. Linguistic literature tends to consider the 1st and 2nd person objects definite. However, in praxis, when teaching Hungarian they are categorised as indefinite objects, because they trigger the so-called indefinite conjugation. Besides extensively describing the problem, the paper emphasizes the terminological and semantical aspect of the phenomenon and critically reflects on the potential solutions.

Keywords: *conjugation patterns, terminology, definiteness, indefiniteness, definite object, indefinite object*

Kulcsszavak: *ragozási paradigmák, terminológia, határozottság, határozatlanság, határozott tárgy, határozatlan tárgy*

1. Bevezetés

A magyar nyelvben jelen lévő kétféle igeragozás (általános/határozatlan/alanyi és határozott/tárgyas) elsajátítása, használatának megértése az egyik legnagyobb kihívás a magyart idegen nyelvként tanulók számára (Szili 2000: 360). Ez a nyelvi jelenség meglehetősen kiterjedt, hiszen a kétféle igeragozás minden igeidőben és igemódban megtalálható. Emellett a nyelvtanulási folyamatának már korai szakaszában felmerül a tárgyhatározottság és a kétféle ragozás kérdése, mivel a nyelvtani tárgy

---

¹ Szabó Dorina Szabina, doktorandusz, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola, Alkalmazott nyelvészet doktori program, dorinaszabina@gmail.com

koncepciójának megjelenésekor már szükségessé válik a megfelelő igei formák ismerete (M. Korchmáros 2007b: 286). Kiemelten fontos tehát a két igeragozási paradigma szakmódszertanilag adekvát kezelése.

A tanulmány a probléma általános bemutatása után ismerteti a tárgyhatározottság kezelésének gyakorlatát a magyar mint idegen nyelvi területen. Ezután szemantikai és szakmódszertani problémák kerülnek bemutatásra. A tanulmányban kiemelt hangsúlyt kap a nyelvtani tárgyak határozottsága és a határozott ragozás közötti diszkrépancia, vagyis az *engem, minket, téged, titeket* személyes névmási tárgyak szemantikai határozottságának és mondattani határozatlanságának ellentmondása. A tanulmányban arra teszek kísérletet, hogy ezt a problémakört és ennek következményeit részletesen bemutassam. Emellett javaslatokat teszek a problémák feloldására is.

2. A probléma általános leírása

A nyelvtani tárgy határozottként való besorolása és a határozott ragozás terminus kapcsán több probléma is felmerül. Egyrészt a magyar nyelvészet² belső viszonyaiban is ellentmondások vannak, másrészt a magyar nyelvészeti szakirodalom és a magyar mint idegen nyelvi gyakorlat között is ellentét feszül. Az 1. és 2. személyű tárgyakat (*engem, téged, minket/bennünket, titeket/benneteket*)³ a szakirodalom a beszédhelyzetben való egyértelműségük miatt határozott tárgyként sorolja be (Balogh 2017: 420, Tolcsvai Nagy 2017: 461), ezek a tárgyak azonban az általános/határozatlan⁴ ragozás igealakjaival járnak együtt: vö. *te látsz engem/minket, te látsz valamit; ő lát engem/téged/minket/titeket, ő lát valamit.* „Logikai határozottság szempontjából a tárgy lehet határozott és határozatlan. A tárgy határozott vagy határozatlan volta meghatározza az igei alaptag ragozását: 3. személyű határozott tárgy mellett az igei alaptag határozott (tárgyas) ragozásba, 1. és 2. személyű, valamint határozatlan tárgy mellett általános (alanyi) ragozásba kerül.” (Balogh 2017: 420), „A harmadik személyű határozott tárggyal határozott igeragozás kapcsolódik össze, addig az első és második személyű tárggyal (amely mindig határozott) az általános igeragozás” (Tolcsvai Nagy 2017: 461). A magyar nyelvészeti szakirodalomban a tárgy határozottként való besorolása és a határozott ragozás terminus között diszkrépancia feszül; nem mindig határozott ragozás jár együtt a határozott tárggyal. Ezzel együtt az az állítás is relativizálódik, miszerint „a tárgy határozott vagy határozatlan volta meghatározza az igei alaptag

² A tanulmányban a *magyar nyelvészet* terminus a nem magyar mint idegen nyelvi szemléletű forrásokra utal.

³ A *bennünket* és a *benneteket* szinonimákat az egyszerűség kedvéért a továbbiakban nem sorolom fel.

⁴ A szövegben – mivel épp terminológiai problémákat tárgyalok – jellemzően *általános/határozott* módon jelölöm ezt a ragozási paradigmát, amíg nem jelölöm meg (3.) az általam megfelelőbbnek tartott terminust. Ettől a gyakorlattól akkor térek el, amikor a *határozatlan* : *határozott* szembenállás hangsúlyozása a célom, illetve amikor más forrásokat idézek. Az igeragozási paradigmák és tárgytipusok neveit az egyszerűség kedvéért akkor szedem dőlttel, amikor kimondottan nyelvi adatként kezelem őket.

ragozását” (Balogh 2017: 420), mivel határozott(nak besorolt) tárggyal (1. és 2. személyű névmási tárgyak) határozatlan ragozás jár.

A 2. személyű tárgy „logikai” szempontból határozottnak számít: „Az első és második személyű (*engem, minket, téged, titeket*) tárgy mindig egyértelmű a beszédhelyzetben, ezek tehát mindig határozottak” (Balogh 2017: 420). Mellettük az ige ugyanakkor az általános/határozatlan ragozási paradigma szerint szükséges ragozni. A magyar mint idegen nyelvi gyakorlat határozatlan tárgyként sorolja be az 1. és 2. személyű tárgyakat (pl. Szita–Pelcz 2014, Szita–Pelcz 2016), mivel általános/határozatlan ragozással járnak együtt.

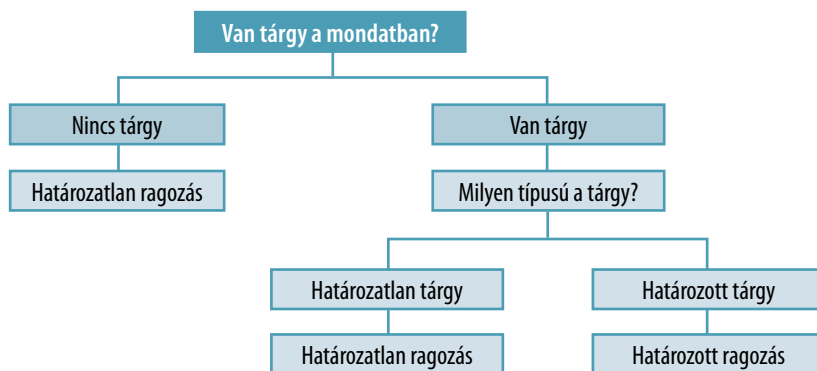
A *Magyar grammatika* (Keszler szerk. 2017) idézett mondatából az válik egyértelművé, hogy az úgynevezett határozottság a beszédhelyzetben való egyértelműséget jelenti, tehát azt, hogy az az entitás, amelyre a névmás utal, egyértelműen azonosítható. A leírás kísérletet tesz arra, hogy elszámoljon bizonyos kontextuális tényezőkkel, így határozottként besorolva az 1. és 2. személyű tárgyakat. A formai és kontextuális szempontok egyesítésének ugyanakkor az a következménye, hogy határozottnak besorolt tárgy mellett is állhat határozatlan (általános) ragozás. A ragozási paradigmák és a nyelvtani tárgyak azonos terminussal való megnevezésének (ti. *határozott* és *határozatlan*) abban áll(hatna) a jelentősége, hogy a határozott tárgyak járnak határozott ragozással, és a határozatlan tárgyak pedig határozatlan ragozással.

A magyar mint idegen nyelvi gyakorlat emiatt sorolja be határozatlanként az 1. és 2. személyű személyes névmási tárgyakat (*engem, minket, téged, titeket*). Ebben a megoldásban tehát érvényesül, hogy határozottnak minősített tárgyak járnak együtt a határozottnak nevezett ragozással, és határozatlannak nevezett tárgyak mellé szükséges az úgynevezett határozatlan ragozás. A tárgytipusok és a ragozási paradigmák megnevezésének összhangja tehát megvalósul a magyar mint idegen nyelvi forrásokban és szakmódszertani gyakorlatban. Ennek ugyanakkor az a következménye, hogy „logikailag” határozott tárgyak – az *engem, minket, téged, titeket* – is határozatlannak minősülnek. Fontos belátni, hogy alapvetően terminológiai és gyakorlati, nem szemantikai-pragmatikai megfontolások állnak emögött. Magasabb absztraktsági fokon a probléma úgy írható le, hogy a tárgy határozottsága megközelíthető grammatikai és szemantikai szempontból is, de a két megközelítés eltérő kategóriákat ad eredményül. Ezt példázzák az adott 1. és 2. személyű személyes névmási tárgyak.

A témakörrel kapcsolatban három probléma is azonosítható: 1.) A szűkebb magyar nyelvészeti megközelítés határozott tárgyként kezeli az 1. és 2. személyű személyes névmási tárgyakat, annak ellenére, hogy mellettük nem határozott ragozású igealak áll. 2.) A magyar mint idegen nyelvi gyakorlat formai szempontok és terminológiai következetesség miatt határozatlannak minősíti az 1. és 2. személyű tárgyakat. 3.) A magyar nyelvészeti és a magyar mint idegen nyelvi megközelítés egymáshoz képest eltérően sorolja be az 1. és 2. személyű tárgyakat.

2.1. A (tárgy)határozottság kezelése a jelenlegi gyakorlatban

Ebben az egységben azt mutatom be, hogy a magyar mint idegen nyelvi gyakorlat hogyan kezeli a tárgyhatározottság kérdését.

1. ábra: a megfelelő ragozás kiválasztásának folyamatát szemléltető ábra a MagyarOK B1+ (Szita–Pelcz 2016: 9) alapján

A határozatlan tárgy típusai	
...-t <i>(Filmet nézek.)</i> [névelő nélküli tárgyragos főnév] ⁵	Mennyit? <i>(Mennyit veszel?)</i>
egy ...-t <i>(Egy érdekes könyvet olvasok.)</i> [határozatlan névelős tárgyragos főnév]	Hányat? <i>(Hányat veszel?)</i>
két ...-t, három ...-t <i>(Két almát kérek.)</i> [szótári alakú számnév + tárgyesetű főnév]	-kit és -mit végű (általános vagy határozatlan) névmások <i>(Szeretek valakit.)</i> <i>(Mondok valamit.)</i>
kettőt, hármat <i>(Kettőt kérek, nem hármat.)</i> [tárgyesetű számnevek]	-milyet, -hányat, -mennyit végű (általános vagy határozatlan) névmások <i>(Bármennyit vihetsz az almából.)</i>

⁵ Amennyiben szükségesnek találtam, szögletes zárójelben magasabb absztraktsági fokú szaktudományos terminusokkal egészítettem ki a leírást. A kerek zárójelben a kiadványban is szereplő példák kaptak helyet. Amennyiben a szerzők nem adtak meg példát az adott típushoz (pl. a tárgyesetű számneveknél), akkor saját kiegészítést helyeztem el a táblázatban.

<p>sokat, keveset, egy kicsit, egy nagyot (Egy kicsit tudok svédül.) [tárgyi alakú határozók]⁶</p>	<p>ennyi ...-t, annyi ...-t (Ennyi kávét kérsz?) [ennyi, annyi névmások + tárgyragos főnév]</p>
<p>ilyen ...-t, olyan ...-t (Ilyen lámpát szeretnék.) [az ilyen és olyan névmás + tárgyesetű főnév]</p>	<p>ennyit, annyit (Annyit egyél, amennyi jólesik)</p>
<p>ilyet, olyat (Én is olyat szeretnék.) [a tárgyesetű ilyen és olyan]</p>	<p>főnévi igenévi tárgy (Szeretek futni.)</p>
<p>Kit? (Kit szeretsz?)</p>	<p>engem (Engem keresel?)</p>
<p>Mit? (Mit mondasz?)</p>	<p>téged (A feleségem is kedvel téged)</p>
<p>Milyen ...-t? (Milyen teát kérsz?) [Milyen kérdőszó + tárgyragos főnév]</p>	<p>minket/bennünket (Mevártok minke/bennünket?)</p>
<p>Mennyi ...-t? (Mennyi lisztet veszel?) [Mennyi kérdőszó + tárgyragos főnév]</p>	<p>titeket / benneteket (A mozi előtt várunk titeket/benneteket)</p>
<p>Hány ...-t? (Hány almát kérsz?) [Hány kérdőszó + tárgyragos főnév]</p>	
<p>Milyet? (Milyet kérsz?)</p>	

⁶ Vegyük észre a kategória formai meghatározottságát (vö. tárgyi *alakú*).

A határozott tárgy típusai
<p>a ...-t <i>(A legújabb krimi-t olvasom.)</i>   [határozott névelős tárgyragos főnév]</p>
<p>ezt a ...-t, azt a ...-t <i>(Azt a lámpát kérem.)</i>   [tárgyragos ez, az mutató névmás + tárgyragos főnév]</p>
<p>ezt, azt, ezeket, azokat <i>(Ezt nem tudom.)</i>   [tárgyesetű ez, az, ezek, azok]</p>
<p>Melyik ...-t? <i>(Melyik fiút szereted?)</i>   [A melyik kérdőszó + tárgyesetű főnév]</p>
<p>Melyiket? <i>(Melyiket kéred?)</i></p>
<p>tulajdonnevek <i>(Ismerem Magyarországot.)</i></p>
<p>egymást <i>(Ismerjük egymást.)</i>   [a kölcsönös névmás tárgyesetű alakja]</p>
<p>magamat⁷ <i>(Ismerem magamat.)</i>   [a visszaható névmás tárgyesetű alakjai]</p>
<p>-melyiket végű (határozatlan vagy általános) névmások <i>(Akár-/bár-/valamelyik filmet megnézhetjük?)</i></p>
<p>'birtoklás' jelentést kifejező morfológiai kitevőt (birtokos személyjelet, birtokjelet) tartalmazó tárgyak <i>(Zárom soraimat.)</i> <i>(A Pistát kérem.)</i></p>
<p>főnévi igenévi tárgy határozott tárgyi bővítménnyel <i>(Meg akarom tanulni a magyar grammatikát.)</i></p>
<p>tárgyi alárendelő összetett mondatok mellékmondatai <i>(Köszönöm, hogy eljöttél a születésnapomra.)</i></p>

⁷ Szita–Pelcz 2016: 9–10 listájában csak a *magamat* alak szerepel, de ide tartozik a *maga* visszaható névmás összes tárgyesetű alakja.

önt ~ magát (Meghívhatom önt / magát ebédelni?)
őt (– Pétert keresed? – Igen, őt keresem.)
önöket ~ magukat (Köszöntöm önöket / magukat.)
őket⁸ Látom őket.

1. táblázat: A határozatlan és határozott tárgyak típusai (Szita–Pelcz 2016: 9–10) alapján.
A szürke kiemelés tőlem.

A fenti táblázat a *MagyarOK B1+* tankönyv (Szita–Pelcz 2016: 9–10) összefoglalásán alapszik, de az átfogó kép kialakítása érdekében tartalmazza azokat a tárgytypusokat is, amelyek a kiadványból kimaradtak, pedig besorolásuk egyértelmű.⁹ Megemlítendő, hogy a bemutatott folyamatábra Lotz János (1976) koncepciójával van összhangban, bár némi egyszerűsítés és terminológiai eltérés vehető észre.

2.2. A (tárgy)határozottság szemantikai megközelítése

Amellett, hogy a pusztá intuíciónak is ellentmond az *engem, minket, téged, titeket* tárgyak határozatlanként történő besorolása, szemantikai érvek is szólnak ellene.

Az *engem, minket, téged, titeket* által jelölt szereplőkről elmondható, hogy a közös figyelmi jelenet résztvevői, élő és humán entitások. E tényezők alapján a nyelvtipológiai meghatározottságú élőségi, határozottsági és referenciális hierarchiakon (Bickel 2013: 427, Primus 2013: 319) ezek a szereplők magas pozíciót foglalnak el. Az *engem, minket, téged, titeket* által jelölt entitások tehát szaliensek, a könnyű hozzáférhetőséget és a feltűnőséget (Tátrai 2017: 1041–1042) egyaránt tekintve. Ezek a jellemzők egyértelműen a határozottság felé mutatnak.

2.2.1. A határozottság és a határozott tárgy definiálása

A funkcionális kognitív szemléletű *Nyelvtan* (Tolcsvai Nagy szerk. 2017) így definiálja a határozottságot: „Általános értelemben határozott az a kifejezés, amely egy vagy több kategória példányát úgy jelöli, hogy az a beszélő és a hallgató számára egyaránt pontosan azonosítható. A határozott vonatkozású kifejezést a beszélő úgy konstruálja

⁸ A munkafüzet táblázatából kimaradt az *őket*; az egyszerűség kedvéért megteszem a kiegészítést.

⁹ Ezúton is köszönöm lektoromnak az ezzel kapcsolatos értékes észrevételeit és kiegészítéseit.

meg, hogy tudja, melyik példányról vagy példányokról van szó, és azt is tudja, hogy az általa megszólított hallgató is tudja, hogy ugyanarról az említett példányról vagy ugyanazokról a példányokról beszél a beszélő. A határozatlan vonatkozású kifejezést a beszélő úgy konstruálja meg, hogy tudja, melyik példányról vagy példányokról van szó, és azt is tudja, hogy az általa megszólított hallgató nem tudja, hogy melyik említett példányról vagy példányokról beszél a beszélő” (Tolcsvai Nagy 2017: 457–458). A *MGr.* így definiálja a határozott tárgyat: „Határozott a tárgy akkor, ha jelentéstartalma a kommunikáció résztvevői számára egyértelműen világos denotátumra vonatkozik, vagyis ha a beszélő és a hallgató ugyanarra a jeltárgyra gondol” (Balogh 2017: 420).

2.3. A (tárgy)határozottság és a két ragozás szakmódszertani megközelítése

Alapvetés, hogy a magyar mint idegen nyelvi gyakorlatban a nyelvészeti hangsúlyú megközelítés helyett inkább a gyakorlati szempontok érvényesülnek. Ezzel összhangban érthető az a módszertani megoldás, mely határozatlan tárgyként sorolja be az 1. és 2. személyű tárgyakat. Ennek a gyakorlatnak a problémái nem maradnak reflexió nélkül a szakirodalomban: „A tárgy határozottsága nem mindig határozható meg logikusan, szemantikailag, vannak önkényes szabályok is, amiket meg kell tanulni. (Ezt úgy kell felfogni, mint a nemeket a franciában.)” (Szabó T. 2010: 97); „A tárgy határozott vagy határozatlan volta sokszor nem is annyira logikai tényezőknek, mint formális kritériumoknak a függvénye” (Keresztes 2002: 93). „A határozott névelős tárgyak vagy az *ezt*, *azt* mutató névmások hovatarozása érthető, logikus, de az első és második személyű tárgyak ésszerűtlen [sic!] »határozatlansága« [...] kételkedést vált ki bennünk (Szili 2000: 363).” „Már pedig határozottabb tárgyat nem is képzelhetni, mint amilyen pl. ebben a két mondatban van: *engem látnak; minket látsz*” (Simonyi 1890: 368). „Gyakori túlegyszerűsítés, hogy az első és második személyű tárgyak határozatlanok. Mi lehetne határozottabb, mint a beszélő maga?” (M. Korchmáros 2007a: 283, saját ford.).¹⁰

Valójában arról van szó, hogy a nyelvtanulónak nem azt kell tudnia eldönteni, hogy az adott tárgy – valamilyen „logikai”, definícióban egyértelműsített vagy intuitív szempont mentén – határozott-e, hanem azt, hogy eleme-e a határozott tárgyak típusait összegző halmaznak. A határozottságdefiníciók tehát nem kerülnek át a magyar mint idegen nyelvi gyakorlatba; definíció helyett a tankönyvek felsorolással, listákkal dolgoznak. Ennek két oka lehet: egyrészt az 1. és 2. személyű névmási tárgyak miatt nem lehet olyan definíciókat létrehozni, mely a kategória elemeire maradéktalanul érvényes, másrészt a meglévő határozottságdefiníciók (2.2.1.) szubjektívek lehetnek a tanuló számára.¹¹

¹⁰ „Common oversimplifications are that objects marked by the first and second person are indefinite. What could be more definite than the speaker him/herself?” (M. Korchmáros 2007a: 283).

¹¹ „Az entitások hierachiája meglehetősen objektív, addig a határozottság szubjektív, annak függvénye, hogy a beszélőnek és hallgatónak mennyire sikerült az entitással mentális kapcsolatot létrehozni (Langacker 1991: 307, idézi Wéber 2011: 10).

Amennyiben eleve listaszerű felsorolással dolgozunk, a probléma gyökerét adó terminológiai kikötés – hogy az 1. és 2. személyű névmási tárgyak azért határozatlan tárgyak, mert határozatlan ragozással járnak együtt – akár ki is vonható. Helyette ugyan létrehozható egy olyan megközelítés, mely listát ad a határozott ragozást megkívánó (határozott) tárgyról, és a többi tárgyat nem sorolja be. Hangsúlyozandó, hogy az igazán problémás terület az 1. és 2. személyű névmások kezelése, a többi tárgy esetében a bevett kategorizáció tartható. E tárgyak esetében ugyanis laikus nyelvtanulók számára is értelmezhető fogódzót ad a *határozatlan* : *határozott* szembenállás (vö. *egy macska, a macska*).¹²

Észre kell venni ugyanakkor az alábbi körkörösséget a magyar mint idegen nyelvi gyakorlatban: azokat a tárgytípusokat nevezzük *határozatlannak*, amelyek *határozatlan* (általános) ragozással járnak együtt, és az a ragozási sor a *határozatlan* (általános), amely *határozatlan* tárgy mellett szükséges. Ugyanígy: az minősül *határozott tárgynak*, ami *határozott* ragozással jár együtt, és az a ragozás számít *határozott ragozásnak*, ami a *határozott tárgy* mellett van.

A paradigmák és tárgyak megnevezése azért is releváns, mivel ezeket a terminusokat ültetik át az idegen nyelvű tananyagokba és segédanyagokba is. A magyar nyelvű terminológián belül fennálló problémák tehát átkerülnek a közvetítőnyelven készült leírásokba is. A *határozatlan ragozás* és a *határozatlan tárgy*, valamint a *határozott ragozás* és *határozott tárgy* újabban szokásos angol megfelelője az *indefinite* és *definite conjugation*, valamint *indefinite* és *definite object* (Wéber 2011: 179, pl. Erdős-Kozma–Prileszky-Uhrman 1990: 215–216, M. Korchmáros 2007a: 31, Szita–Görbe 2014: 9). A német nyelvű források (pl. M. Korchmáros 2007b: 286, Szita–Pelcz é. n.: 27–29) az *unbestimmt* és a *bestimmt* terminusokat alkalmazzák. Az angol és a német terminusok tehát a magyar *határozatlan* és *határozott* tükörfordításai. Felmerülhet, hogy a magyarul A2 szinten beszélő tanuló számára semmitmondók a *határozatlan* és a *határozott* terminusok, egyszerűen csak memorizálja őket, nem különösebben érdeklődik a két szó jelentése iránt. Ugyanakkor a közvetítőnyelv és az azon készült segédanyagok szemantikailag transzparenssek számára. Emellett ezek a kifejezések – vagy a két paradigmát elkülönítő bármilyen terminusok – a tanári magyarázatban is megjelenhetnek, sőt, szükségesek.

Ettől radikálisan eltérő a Wéber-féle (2011) eljárás, mely az *A-paradigma* és a *B-paradigma* megnevezéseket alkalmazza.¹³ A *határozott* : *határozatlan* szembenállás esetében az történik, hogy a kategóriába tartozó elemek egy részének odatartozása kontraintuitív, nem „logikus”. Ebben az esetben pedig arról van szó, hogy a kétféle ragozást megnevező terminusok valójában nem bírnak jelentéssel, azaz a jelentés által sem nyújtanak fogódzót a nyelvtanuló számára. Módszertani hatékonyság szempontjából az volna a szerencsés megoldás, ha a paradigma- és tárgytípusok megnevezése

¹² A két névelőtípusnak is hagyományosan *határozatlan* (*egy*) és *határozott* (*a/az*) a neve.

¹³ Hangsúlyozandó, hogy ez a két terminus a jelenségek leírását és értelmezését segíti, azaz nem gyakorlatba átültetendő javaslatként jelennek meg: „Én azonban a műszavakban rejlő, az értelmezést könnyen félrevivő »csapdákat« (Szilágyi N. 2004: 10–11) kikerülendő ezt a két igeragozást kezdetektől fogva A- és B-paradigmának fogom hívni” (Wéber 2011: 8).

szemantikailag motivált lenne, a megnevezés jelentése valamiféle fogódzót nyújtana a nyelvtanuló számára is. Ugyanakkor érdemes megfigyelni, hogy a paradigmák nem tartalmaz szavakkal való megnevezése – pl. *A-* és *B-paradigma* (Wéber 2011), vagy *1.* és *2. paradigma* (Sherwood 1996: 45, idézi Wéber 2011: 87) összhangban van a magyar mint idegen nyelvi tankönyvek listázó gyakorlatával. Ebben az esetben nem áll fenn annak az eshetősége, hogy az egyik kategóriába besorolt tárgy jellege ütközik a kategória megnevezésével. A másik esetben – tehát amikor a paradigmákat valamiféle tartalmazó szó nevezi meg – az áll elő, hogy a megnevezés jelent valamilyen, és jelentésével valamiféle fogódzót, segítséget is ad a nyelvtanulónak, ugyanakkor a terminus nem fedi le az összes abba a kategóriába sorolt tárgytípust; az *1.* és *2.* személyű névmások esetében kontraituitív.

2.4. Kísérlet a probléma feloldására

A *Nyelvtan* (Tolcsvai Nagy szerk. 2017) kísérletet tesz arra, hogy az *1.* és *2.* személyű tárgyak szemantikai-pragmatikai határozottságának és formai (megkívánt ragozás) határozatlanságának ellentétét feloldja: „Az E/1. és E/2. résztvevő, alany vagy tárgy, a beszédhelyzetben főnévi vagy névmási jelölés nélkül is aktivált, inherensen a figyelem előterében álló figura, vagyis eleve könnyen hozzáférhető. Az E/3. személyű résztvevő, alany vagy tárgy ellenben mindig külön előhívást és fókuszálást kíván. Az E/1. és E/2. résztvevő, tárgy ezért a bővítmények olyan igei fogalmi tartományában helyezkedik el, ahol már eleve jelen van, a dolgok, viszonyok és körülmények fogalmi közegében megvan a helye. Nem kell külön jelölni a »határozottságát«.¹⁴ A *3.* személyű résztvevőt, tárgyat viszont ki kell emelni a jelenet potenciális másodlagos figurái közül” (Tolcsvai Nagy 2017: 462).

2.5. E gondolatmenet implikációi és problémái magyar mint idegen nyelvi szempontból

Amellett, hogy az előző pontban idézett megközelítés funkcionális nyelvészeti nézőpontból megoldást nyújt a probléma egy részére, észre kell vennünk azt is, hogy ez a feloldás nem terjeszthető ki a magyar nyelvi rendszer egészére.

Két fő probléma azonosítható. Egyrészt: a gondolatmenet gyakorlati nézőpontból értelmezhető úgy is, hogy ezeket a résztvevőket (azaz az *1.* és *2.* személyű tárgyakat) azért nem kell ragozással is „határozottá tenni”, mivel eleve „határozottak”. Ugyanakkor be kell látni, hogy a névelős szintagmák (pl. *a macskát*) – épp a névelő miatt – szintén eleve „határozottak”, azonban mégis határozott ragozással

¹⁴ Bár a szöveghely csak E/1. és E/2. személyeket említ, a T/1. és T/2. személyű tárgyak is általános/határozatlan ragozással járnak együtt, így az érvnek ezekre is érvényesnek kell lennie.

járnak együtt (vö. *látom a macskát*). Ugyanez igaz azokra a tulajdonnevekre,¹⁵ melyek egy specifikus entitást (pl. *Budapest*) jelölnek: egyértelmű, konkrétan azonosítható entitásról van szó, mégis „határozottá kell tenni” a ragozással¹⁶ (is). Felmerülhet, hogy ezekben a harmadik személyűség miatt van szükség a határozottság (kétszeri) jelölésére. Ezt a felvetést megerősíti, hogy a referenciális hierarchián (Gildea 2012: 33) az 1. és 2. személyek magasabb pozíciót foglalnak el, mint a beszédeseményben részt nem vevő 3. személyű entitások. Az érv egészének ellentmond az a nyelvtipológiai megállapítás, miszerint „függetlenül attól, hogy alanyokat, tárgyakat, alany-tárgy relációkat vagy proximatívumokat, illetve esetkiosztást vagy egyeztetési szabályokat vizsgálunk, úgy tűnik, hogy sok nyelv inkább élőknek, mint életteleneknek, inkább a beszédesemény résztvevőinek, mint a harmadik személyeknek, inkább az ismert, mint az ismeretlen referenseknek nyitja meg a nyelvtaniviszony-jelölését”¹⁷ (Bickel 2013: 427). Ezt a megállapítást a jelen problémára alkalmazva ugyanis azt várhatnánk, hogy az 1. és 2. személyű névmási tárgyak (azaz a beszédesemény résztvevői) váltanak ki határozott ragozást.

Érv lehet még, hogy a névelős szintagma és a határozott ragozás produkciója – az anyanyelvi beszélők (!) nyelvi-kognitív folyamataiban – egy lépésben történik, azaz nincs eleve adott tárgyi szerepű névelős szintagma, melyhez a határozott ragozást illesztik az anyanyelvi beszélők, hanem a nyelvi konstruálás során egyszerre látják el a névelővel és határozott igealakokkal az adott főnevet a beszélők. Ugyanakkor a magyar idegen nyelvként való használatkor feltehetőleg nem ilyen folyamatok játszódnak le. Ha elfogadjuk azt, hogy az 1. és 2. személyű, egyes és többes számú tárgyakat azért nem kell határozottá tenni, mert eleve azok, akkor a rendszerben kétféle hatást¹⁸ feltételezünk: bizonyos tárgyak eleve határozottak, így a ragozással nem kell azzá tenni őket (*engem, minket, téged, titeket*), míg más tárgyak szintén eleve határozottak (*a macskát, Budapest*), de ezekhez határozott ragozás is szükséges. Hangsúlyozandó, hogy ezt a problémát még megoldhatja a 3. személyűségre való hivatkozás. Az 1. és 2. személyű tárgyak tehát annyira határozottak, hogy már nem szükséges hozzájuk határozott ragozás is, de a 3. személyű tárgyakra – mivel azok nem a mindenkori beszédesemény szereplői – ez a nagyfokú határozottság már nem érvényes, tehát határozottságukat

¹⁵ Értelmszerűen a személynevek is határozott ragozással járnak (*Látom Dávidot*). Tolcsvai Nagy (2017: 462) gondolatmenetét alapul véve érv lehet, hogy az eleve tulajdonnév személynevek mellé azért szükséges a határozott ragozás is, mert a sok potenciális *Dávid* közül egyet jelölünk ki a határozott ragozással, azaz még határozott(abb)á kell tenni.

¹⁶ A határozottságbeli egyeztetés redundanciájáról, ill. a határozottságbeli inkongruenciáról lásd még H. Varga 2008: 357; H. Varga 2010: 48.

¹⁷ „Regardless of whether we are looking at subjects, objects, {S, O} relations, or proximatives, and whether we are looking at case assignment or agreement rules, it appears that many languages open their GRs [grammatical relations] preferably to animates rather than inanimates; to speech act participants rather than third persons; to known rather than unknown referents” (Bickel 2013: 427).

¹⁸ Másképp: kétféle határozottság létezik, az egyik az egyediséggel, a másik az ismertséggel kapcsolatos. Ez a megközelítés analóg a szalientia összetettségével: „A szalientia komplex jelenség, amely a percepció síkján a feltűnőség, a konceptualizáció síkján a hozzáférhetőség, a diskurzus síkján pedig az elvárhatóság szempontjából jellemezhető” (Tátrai 2017: 1041).

igeragozással kell jelölni. A következőkben ismertetett probléma azonban megdönti ezt az érvet.

Ismeretes, hogy az *ön* ~ *maga*, *önök* ~ *maguk* személyes névmások a magyar nyelvben 3. személyűként viselkednek formailag (*ő megy, ön megy, látom őt, látom önt*).¹⁹ Ugyanakkor az is belátható, hogy az *ön*, *önök* szemantikailag 2. személyűek, hiszen a diskurzus másik résztvevőjére-résztvevőire, a partner(ek)re referálnak, csak formálisabb módon, mint a *te* és *ti* névmások.²⁰

Vannak olyan magyar mint idegen nyelvi tankönyvek, melyek leírási gyakorlatukban már 2. személyűként kezelik ezeket a névmásokat, azaz a pl. közvetlenül a *te* névmás alá helyezik az *ön* névmást (Szili és mtsai 2018), és a *te* és *ön* névmásokat szaggatott vonallal választják el (Gordos 2013). Az *önt* és *önöket* tárgyak azonban határozott ragozást kívánnak, annak ellenére, hogy szintén olyan entitásokra referálnak, melyek – csakúgy, mint az *engem, téged, minket, titeket* – részei a mindenkori beszédhelyzetnek, azaz könnyen hozzáférhetők és feltűnők. Ebben az összefüggésben tehát rendszerszinten nem helytálló az a logika, hogy a beszédesemény résztvevőit már nem kell „határozottá tenni”.²¹ Az *önt* és *önöket* tárgyak ugyanis egyértelműen határozott ragozást kívánnak meg, pedig szintén részei a beszédeseménynek; szemantikailag 2. személyűek.

3. Magyar mint idegen nyelvi nézőpontú felvetések és gyakorlatok a probléma megoldására

A probléma gyökere terminológiai természetű és szinkrón meghatározottságú feloldást igényel. A magyar mint idegen nyelv tanításában érthető szakmódszertani kíváncságot, hogy a ragozási paradigmák és az azt indokló tárgytipusok megnevezése egybeessen. Például: a határozott ragozás határozott tárgyak mellett áll, a határozatlan ragozás pedig határozatlan tárgyak esetében szükséges.

Az alábbiakban ismertetett felvetések kapcsán hangsúlyozandó, hogy a cél egy-egy gondolatmenet, megközelítési mód leírása, nem egy kizárólagos új megoldás érvényesítése.

¹⁹ Ennek pragmatikai oka (is) lehet, hogy a formális viszonyulást, távolságot a 3. személybe „távolítás” képezi le.

²⁰ Vegyük észre, hogy ezzel az jár, hogy a tanulmányban alkalmazott 1. és 2. személyű tárgyak, valamint az *engem, minket, téged, titeket* felsorolás nem fedik egymást teljesen. Az előbbi kategória tágabb, mivel az *ön, önök* névmásokat is tartalmazza. Mivel a szakirodalmi tételek hagyományosan az 1. és 2. személyű tárgy terminussal referálnak az *engem, minket, téged, titeket* halmazra, az *ön, önök* névmások szemantikai és formai eltéréseinek bevezetéséig a tanulmány is ezt a kategóriamegnevezést alkalmazza.

²¹ Erről a problémakorról lásd még Pete 2006.

3.1. Általános és határozott ragozás

Bizonyos szakirodalmi tételek (pl. Tolcsvai Nagy szerk. 2017, Hegedűs 2019) a két igeragozási paradigmát *általános ragozás* és *határozott ragozás* terminusokkal nevezik meg. A magyar mint idegen nyelvi könyvekben (pl. Erdős–Prileszky 2005, Szita–Pelcz 2013, 2014, 2016, Szita–Görbe 2014) nem jellemző ez a terminushasználat. Ugyanakkor megfontolandó az *általános* : *határozott* terminuspár átültetése a magyar mint idegen nyelvi tankönyvekbe is.

Ebben az új koncepcióban *általános ragozás* és *határozott ragozás* megnevezésekkel számolhatnánk, a kétfajta tárgytypus neve pedig *általános tárgy*²² és *határozott tárgy* lenne. E javaslat mellett szól, hogy az adott megnevezésnek van nyelvészeti előzménye, azaz nem teljesen új terminusok, illetve a pár egyik tagja, a *határozott ragozás* és *határozott tárgy* már bevett megnevezés a magyar mint idegen nyelvi gyakorlatban. Valójában a *határozatlan* szó *általános* szóra való lecserélése történne. Ezzel a lépéssel elkerülhető volna, hogy az 1. és 2. személyű névmási tárgyakat határozatlannak kelljen nevezni a ragozási sorok és a tárgytypusok neveinek párhuzamossága végett. Az 1. és 2. személyű tárgyak így nem minősülnek határozatlannak. Azért is volna előnyös az *általános* : *határozott* terminusok használata, mivel ez a két szó nem hasonlít egymásra – ellentétben a *határozatlan* : *határozott* terminuspárral –, így a könnyebb memorizáláshoz és elkülönítéshez is hozzájárulhatnak.

3.2. Határozott tárgyas ragozás

Érdemes megemlíteni a *Lépésenként magyarul 1.* (Durst 2017: 165) jó gyakorlatát, melyben az *általános ragozás* és a *határozott tárgyas ragozás*, valamint *határozott tárgy* kifejezéseket használja. A *határozott tárgyas ragozás* terminus Pete Istvántól (1998, 2006) származik.

Durst 2017 a határozott tárggyal szembenálló kategóriát nem nevezi meg. Ez a terminológiai megoldás kikerüli azt a kényszermegoldást, hogy az *engem, minket, téged, titeket* tárgyakat határozatlannak kelljen nevezni.

Bár a nyelvtanulók számára ez kevésbé releváns, azt is észrevehetjük, hogy a határozott tárgyas terminus kapcsán már nem merül fel az a problémás implikáció, ami az *alanyi* megnevezéssel szembenálló *tárgyas* megnevezésnél igen. A *tárgyas ragozás* terminusnál ugyanis felvetődhet, hogy amennyiben van bármilyen nyelvtani tárgy a mondatban, akkor ezt kell használni, pedig ez nem helytálló. Például: a *látok egy macskát* mondatban van nyelvtani tárgy, mégsem erre az igeragozás-típusra van szükség. Ez a terminuspár azt is implikálhatja, hogy a tárgyas igéknek csak ún. *tárgyas ragozása* van.

Az is jó gyakorlat, hogy a határozott tárgyas ragozást kiváltó tárgyak típusait (*határozott tárgyak*) sorolja fel tételesen a szerző. Minden egyes nyelvtanitárgy-típus

²² Ebben az esetben viszont az *általános tárgy* terminus hasonlóságot mutat az *általános névmás* terminussal, ami kevésbé szerencsés lehet.

besorolható az általános/határozatlan vagy határozott tárgyak kategóriák egyikébe, nincs harmadik halmaz. Másképp: ami nem általános/határozatlan tárgy, az szükségszerűen határozott (ha nem X, akkor biztosan Y). Mivel ez a rendszer bináris, megfelelő tanulásmódszertani megoldás a nyelvtanuló számára, hogy csak az egyik kategória elemeit memorizálja. Ami nem eleme ennek a listának, az szükségszerűen a másik kategóriába tartozik. Eredményes módszertani megközelítés lehet tehát csak a határozott tárgyakat memorizálándóként prezentálni; ahogy az 1. táblázat szemlélteti is, határozott tárgyból kevesebb típus van, mint határozatlanból/általánosból. Emellett azzal is számolni kell, hogy a tanórai tevékenységek során, pl. hibajavításkor biztosan felmerül az igény a határozott tárggyal binárisan szembenálló tárgytípus-kategória megnevezésére. A *nem határozott tárgy* kifejezéstől egy lépés a *határozatlan* terminus; ehelyett inkább a *határozott tárgy : általános tárgy* terminológiai megoldást javaslom. Ezek a megnevezések a ragozási sorok neveivel is összhangban vannak.

3.3. A névmási tárgyak külön kezelése

A központi problémát az *engem, minket, téged, titeket* rendszerben való elhelyezése jelenti: „A legnagyobb »rejtély« [...] kétségkívül az 1. és 2. személyű tárgyak jelentik, mert szinkrón szempontú elemzésekkel megfejthetetlenek” (Szili 2000: 363). Ebből következik az a megoldás, mely (ezeket) a névmási tárgyakat nem helyezi el a *határozott : határozatlan* rendszerben, pl. táblázatokba helyezve, hanem külön kezeli őket. Ez a megoldás – az okokra való explicit reflexió nélkül – megjelenik bizonyos magyar mint idegen nyelvi forrásokban: „Az 1. és 2. személyű tárggyal a határozatlan igeragozás alakjait kell használnunk” (Szili 2011: 127). „Az összes többi személyben 2. személyű tárgyra utalva alanyi ragozású igealakok állnak [...]. Hasonlóan alanyi ragozás használatos az 1. személyű névmási tárgy mellett” (Keresztes 2002: 95). Létezik olyan külső leírás is, mely a *határozott : határozatlan* szembenállásból kivonja az *engem, minket, téged, titeket* elemeket: Daniel Abondolo csak a 3. személyben értelmezi a határozott/határozatlan tárgy kettősséget (Wéber 2011: 86). Bár ez a koncepció a rendszer egy részét tekintve tartható, de nem tudja integrálni az *ön, önök* szemantikai 2. személyűségét.

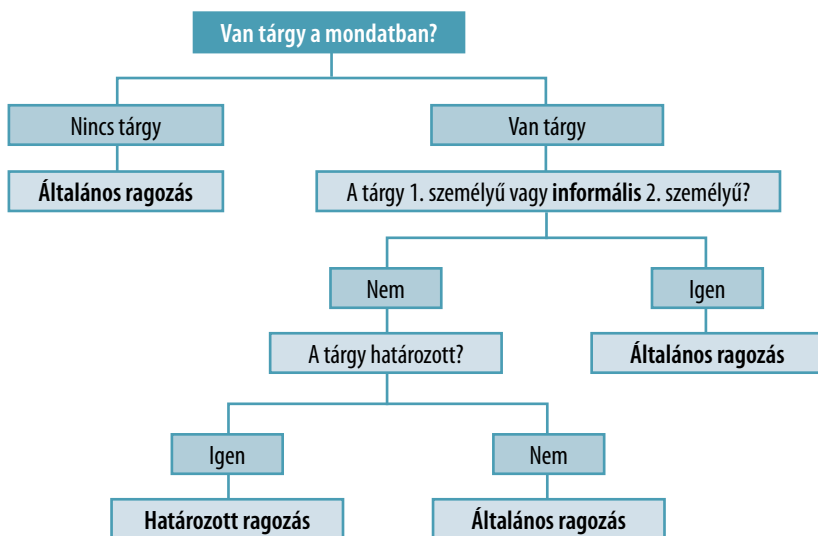
3.3.1. Történeti szempontok és szinkrón igények

Annak, hogy az *engem, minket, téged, titeket* nem határozott ragozással járnak együtt, nyelvtörténeti oka van. A *minket, titeket* korábbi megfelelői, azaz a *bennünket, benneteket* eredetileg részleges tárgyak (partitivusi tárgyak) voltak, és ezért nem határozott igealakkal álltak (Szili 2000: 364); vö. *kérek vizet, kérem a vizet, kérek a vízből*. A 'közülünk' és 'közületek' jelentések az ómagyar korra közvetlen tárgyi értelmű lett, de a későbbi fejleménynek számító, már tárgyragos *minket, titeket* analógiásan megőrizték az eredeti ragozási jellegüket (Szili 2000: 364). Az *engem* és *téged* nem határozott ragozással járásának pedig az lehet az oka, hogy a bennük lévő birtokos személyjelek már eleve

jelölték a határozottságot, így azt nem kellett az igealakon is megjeleníteni (Szili 2000: 364). Megjegyzendő, hogy ez az érv összhangban van Tolcsvai Nagy (2017: 462) szinkrón meghatározottságú, funkcionális megoldásával. Bár a tanulmány középpontjában álló gyakorlati probléma szinkrón megoldást igényel, a nyelvórán megoldás lehet a névmási tárgyak külön kezelése mellett a történeti okokra hivatkozás is.

3.4. A megfelelő ragozás kiválasztásának algoritmusai

Az alábbi sematikus ábra a tanulmányban kifejtett problémákat is számításba vevő döntési algoritmust mutat be. Hangsúlyozandó, hogy ez az ábra inkább nyelvészeti meghatározottságú, nem a magyar mint idegen nyelvi gyakorlat praktikus megközelítésébe átültetendő. Az összegző ábra az általam megfelelőbbnek tartott *általános* és *határozott* terminusokat használja, mind a ragozás, mind a tárgy típusok megnevezésére. Megvalósul tehát a paradigma és a tárgy típus nevének összhangja. Az ábra külön kezeli az 1. személyű és az informális 2. személyű névmási tárgyakat; az *ön*, *önök* formális névmások szemantikai 2. személyűségével kapcsolatos problémát az *informális* kikötéssel kerüli ki. Az előzményekre építve ez az ábra is csak a 3. személyben értelmezi a határozottság jegyét, de már integrálja az *ön*, *önök* szemantikai 2. személyűségének és grammatikai 3. személyűségének problémáját.

2. ábra: A feltártakkal összhangban kidolgozott ragozásmeghatározási algoritmus

A *-lak* rag leírásba való beépítésére a továbbiakban kerül sor, ugyanakkor a koncepcióba beilleszthetőnek tartom. Megjegyzendő, hogy a bemutatott ábra nem számol el expliciten a ki nem tett/odaértett tárgy jelenségével (vö. *Látom. Elmosom.*). Kevésbé mechanikus szemléletet követve a „Van tárgy a referenciális jelenetben?” kérdés fogalmazható meg elsőként, így elszámolva azzal a jelenséggel, hogy a referenciális jelenetben jelen lévő, konceptuálisan tárgyként megkonstruálódó entitás meg nem mindig jelenik meg nyelviileg expliciten a mondatban.

4. Összefoglalás

A tanulmány fókuszja az, hogy a magyarban megtalálható igeragozási paradigmák és a tárgytípusok megnevezésével kapcsolatban milyen problémák merülnek fel a magyar mint idegen nyelvi területen. Az *engem, minket, téged, titeket* tárgyak kapcsán ismerttettem a problémakört, a magyar mint idegen nyelvi gyakorlatot, valamint a megoldási javaslatokat és az azzal kapcsolatos kritikai reflexiókat. A feltárt problémákat szintetizálva a tanulmány bemutat egy összefoglalást (2. ábra), mely folyamatábraként mutatja be a megfelelő ragozás kiválasztásának folyamatát, bizonyos bevett leírási módokat megőrizve, ugyanakkor kiegészítve. Ez azonban inkább elméleti, szűkebb magyar nyelvészeti fejleménynek tekinthető, mintsem diákok számára készült segédanyag.

A tanulmányban feltártakra alapozva további kutatást igényel a probléma kategorikus és szinkrón meghatározottságú megoldásának kidolgozása. A jövőben szükséges egy olyan terminológiai készlet létrehozni, mely praktikus nézőpontú, belső viszonyait tekintve rendszerszerűen következetes, és segítséget nyújt a nyelvtanulónak is, az intuíciónak ellentmondó kategorizáció nélkül. A funkcionális kognitív nézőpont integrálásával kidolgozható egy olyan leírási mód, mely a határozottság, illetve határozottá tétel művelési jellegével is el tud számolni.

Irodalom

- Balogh Judit 2017. A tárgy. In: Keszler Borbála szerk. *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 418–425.
- Bickel, Balthasar 2013. Grammatical Relations Typology. In: Song, Jae Jung ed. *The Oxford Handbook of Linguistic Typology*. Oxford University Press, Oxford. 399–432.
- Durst Péter 2017. *Lépésenként magyarul 1*. Szerzői kiadás.
- Erdős József – Kozma Endre – Prileszky Csilla – Uhrman György 1990. *Hungarian in Words and Pictures*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Erdős József – Prileszky Csilla 2005. *Halló, itt Magyarországi! 1*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Gildea, Spike 2012. The referential hierarchy and attention. *Faits de Langues* 39: 33–47.
- Gordos Katalin 2013. *Kalandra fel! Balassi-füzetek 3*. Külgazdasági és Külügyminisztérium, Balassi Intézet, Budapest.

- H. Varga Márta 2008. Redundáns jelenségek a magyar grammatikában. *Magyar Nyelvőr* 132: 354–366.
- H. Varga Márta 2010. Inkongruens jelenségek a magyarban. *Hungarológiai Évkönyv* 11/1: 44–53.
- Keresztes László 2002. *Hungarolingua – Gyakorlati magyar nyelvtan*. Debreceni Nyári Egyetem, Debrecen.
- Keszler Borbála szerk. 2017. *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Langacker, Ronald W. 1991. *Foundations of Cognitive Grammar II*. Stanford University Press, Stanford.
- Lotz János 1976. *Szonettkoszorú a nyelvről*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- M. Korchmáros Valéria 2007a *Lépésenként magyarul. Hungarian Grammar – Not Only for Hungarians*. Hungarian & Central-European International Studies Center, University of Szeged, Szeged.
- M. Korchmáros Valéria 2007b *Lépésenként magyarul. Ungarische Grammatik – Nicht nur für Muttersprachler*. Hungarian & Central-European International Studies Center, University of Szeged, Szeged.
- Pete István 1998. A magyar igeragozás típusai. In: Büky László – Maleczki Márta szerk. *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei III.*, Szeged. 133–48.
- Pete István 2006. A határozott tárgyas ragozásról. *Magyar Nyelvőr* 130: 317–323.
- Primus, Beatrice 2013. Case-Marking Typology. In: Song, Jae Jung ed. *The Oxford Handbook of Linguistic Typology*. Oxford University Press, Oxford. 303–321.
- Sherwood, Peter 1996. *A Concise Introduction to Hungarian*. School of Slavonic and East European Studies, London.
- Simonyi Zsigmond 1890. Helyreigazítások, magyarázatok. *Magyar Nyelvőr* 19: 368–369.
- Szabó T. Annamária 2010. A tárgyasság, a tárgyhatározottság, valamint a határozatlan (alanyi) és a határozott (tárgyas) ragozás tanításáról francia kultúrkörben. *Hungarológiai Évkönyv* 11/1: 89–105.
- Szilágyi N. Sándor 2004. *Elmélet és módszer a nyelvészetben. Különös tekintettel a fonológiára*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.
- Szili Katalin 2000. A tárgyasság a magyar nyelvben. A tárgyasság morfoszintaktikai összefüggései. *Magyar Nyelvőr* 124/3: 356–369.
- Szili Katalin 2006. *Vezérkönyv a magyar grammatika tanításához*. Enciklopédia Kiadó, Budapest.
- Szili Katalin – Bata Sarolta – Deme Renáta – Kántor Julianna – Kanyó Réka – Kisgergely-Deák Kinga – Lévai Dóra – Magyar Szilárd – Ottucsák Melinda – Sipos Linda – Szollár Csenge 2018. *A formától a használatig 1. Hungarian Grammar Exercises*. Pátria Nyomda, Budapest.
- Szita Szilvia – Görbe Tamás 2014. *Gyakorló magyar nyelvtan. A Practical Hungarian Grammar*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Szita Szilvia – Pelcz Katalin 2013. *MagyarOK A1+. Nyelvtani munkafüzet*. Pécsi Tudományegyetem, Általános Orvostudományi Kar, Pécs.
- Szita Szilvia – Pelcz Katalin 2014. *MagyarOK A2+. Nyelvtani munkafüzet*. Pécsi Tudományegyetem, Általános Orvostudományi Kar, Pécs.

- Szita Szilvia – Pelcz Katalin 2016. *MagyarOK B1+*. *Nyelvtani munkafüzet*. Pécsi Tudományegyetem, Általános Orvostudományi Kar, Pécs.
- Szita – Pelcz é. n. *Nyelvtani összefoglaló a MagyarOK c. tankönyv 1. kötetéhez*. Menyhért Mónika ford. *Grammatikübersicht zu MagyarOK A1*. https://api.mnyi.eu/storage/resource/368/474/MOK1_grammar_deutsch.pdf
- Tátrai Szilárd 2017. Pragmatika. In: Tolcsvai Nagy Gábor szerk. *Nyelvtan*. Osiris Kiadó, Budapest. 899–1057.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2017. Jelentéstan. In: Tolcsvai Nagy Gábor szerk. *Nyelvtan*. Osiris Kiadó, Budapest. 207–499.
- Tolcsvai Nagy szerk. 2017. *Nyelvtan*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Wéber Katalin 2011. „*Rejtelmes kétféleség*”. *A kétféle igeragozás elkülönülése a magyar nyelvben. Megkülönböztetésük a magyar nyelvészeti hagyományban és gyermeknyelvi megnyilatkozások longitudinális korpuszvizsgálata alapján*. PhD-disszertáció, PTE-BTK.